

RODZINA – WYBÓR ZAWODU – SZKOŁA¹

HENRYK PIELKA

ABSTRACT. Pielka Henryk, *Rodzina – wybór zawodu – szkoła* (Family – profession choice of occupation – school). Roczniki Socjologii Rodziny, XII, Poznań 2000. Adam Mickiewicz University Press. pp. 97-105. ISBN 83-232-1056-X. ISSN 0867-2059. Text in Polish with a summary in English.

Henryk Pielka, Politechnika Koszalińska (Technical University of Koszalin), ul. Raclawicka 15/17, 75-620 Koszalin, Polska–Poland.

W warunkach transformacji zmieniającej środowiska życia i działalności człowieka na uwagę zasługuje rodzina, jako grupa wywierająca znaczący wpływ na wybór celów, wartości i kształtowanie aspiracji życiowych i zawodowych swych dzieci. Rodzina przez fakt swej powszechności i unikalności pozostaje przedmiotem różnorodnych ocen związanych z różnymi obszarami złożonej rzeczywistości. Niezależnie jednak od tego jak funkcjonuje, kształtuje postawę społeczną swych członków, wyznacza koleje ich losu. W rodzinie znajduje się wiele czynników warunkujących skuteczne kierowanie własnym życiem i dokonywanie trafnych wyborów. Tym są one trafniejsze, im większa wiedza i doświadczenie.

W rodzinie powstają mechanizmy kształtowania społecznej kontroli oraz naśladownictwa i identyfikacji. Pozycja społeczna zajmowana przez rodziców, ich wykształcenie, styl życia, aspiracje, dążenia, zamożność, a nawet miejsce zamieszkania wyznaczają określoną pozycję dziecka. Im wyższa pozycja społeczna, tym większy dostęp do różnego rodzaju dóbr materialnych pożądaných w danym społeczeństwie. Pozycja społeczna zawsze związana jest z wykonywanym zawodem. Ta ściśle określona przynależność rodzinna ma odzwierciedlenie w podejmowaniu decyzji dotyczących wykształcenia dziecka, wyboru zawodu i szkoły.

Nie mniejszą rolę odgrywa kultura zarówno osobista, jak i pedagogiczna rodziców. Składają się na nią postawy rodzicielskie, styl wychowania i atmosfera wychowawcza. Kultura środowiska rodzinnego przejawiająca się w sposobie myślenia o dziecku, komunikowania się z nim, zaspokajania jego potrzeb i liczenia się z jego indywidualnością. Efektem takich zachowań rodziców jest dodatnia samoocena dziecka wyrażająca się między innymi w poczuciu własnej wartości.

---

¹ Artykuł oparty na wynikach badań przeprowadzonych pod moim kierunkiem w Katedrze Nauk Pedagogicznych Politechniki Koszalińskiej w latach 1998-1999. Badaniami objęto 684 rodziny uczniów klas ósmych szkół podstawowych województwa zachodniopomorskiego.

W dziedzinie konsumpcji kulturalnej rodzina koncentruje się wokół przekazywania tradycji rodzinnych, wszczepiania dzieciom aspiracji do korzystania z dóbr kultury. Rodzice zawsze mają, mniej lub bardziej, sprecyzowane poglądy na to, czym ich dzieci mogłyby lub powinny zajmować się w przyszłości, a wyznaczając drogi ich kształcenia, kierują się własnymi opiniami, uczuciami, doświadczeniem i sytuacją życiową.

Rodzina może ułatwić dziecku dostęp do pewnych dziedzin, może pokazać mu świat, który sprzyja ujawnieniu się jego cech osobowych i rozwojowi jego zainteresowań. To rodzice w toku codziennych zajęć dziecka w domu mogą pomagać mu w ocenie własnych wysiłków, w rozumieniu przyczyn niepowodzeń i motywować do podejmowania nowych działań sprzyjających jego rozwojowi.

Członkowie rodziny pełnią określone role społeczne i zawodowe, a dziecko obserwując ich dokonuje wyboru – z pewnymi rolami identyfikuje się, inne odrzuca, naśladuje obserwowane wzory lub próbuje stworzyć sobie własną koncepcję roli, która spełnia funkcję swoistego drogowskazu, określającego kierunek działania.

Rodzina jest podstawowym środowiskiem, w którym kształtuje się stosunek dziecka do pracy. Stosunek dorosłych z najbliższego jego otoczenia do wykonywanej przez nich pracy implikuje sposób przekazywania informacji dziecku o celach i wartościach pracy w życiu człowieka. Rodzice, dla których praca nie jest źródłem zadowolenia, ale pozbawionym wartości obowiązkiem, prezentują postawę wpływającą destrukcyjnie na kształtowanie się stosunku dziecka do pracy i określonych zawodów. „Niezadowolony z wyboru swej drogi życiowej ojciec – pisał Zygmunt Mysłakowski – zdradza wobec dziecka tę reakcję bądź przez to, że ujawnia niechęć i rozgoryczenie do pewnej kariery, zawodu lub rodzaju zawodu, bądź w formie pozytywnej przez to, że marzy głośno wraz z dzieckiem, przeżywając fikcyjnie siebie w ramach kariery czy zawodu wręcz przeciwnego”².

Praca człowieka jest zjawiskiem uniwersalnym, dzięki któremu powstają i funkcjonują wszystkie inne wartości. Wychowanie w rodzinie przez pracę ma istotne znaczenie dla przyszłych umiejętności zawodowych człowieka. Dziecko, które w życiu rodzinnym nauczy się rzetelnie pracować, znacznie łatwiej zdobywa wykształcenie i zawód. Sensem wychowania przez pracę i do pracy jest „ciągłe wzbogacanie życia o nowe wartości, ciągłe stwarzanie warunków do życia pełnego aktywności i twórczości godnej człowieka /.../ stwarzanie warunków do życia pełnego, przyjemnego; do życia ubogaconego wspólnymi z innymi ludźmi wartościami”³.

Rodzice często nie wykorzystują w pełni pracy jako czynnika wychowawczego. Fakt ten uniemożliwia nie tylko nabywanie umiejętności i nawyku pracy, ale zuboża życie emocjonalne dziecka, utrudnia współdziałanie i nie budzi motywacji niesienia pomocy innym. Wypełniając różne obowiązki domowe,

² Z. Mysłakowski, *Wychowanie człowieka w zmiennej społeczności*. Warszawa 1964, s. 330.

³ W. Furmanek, *Podstawy edukacji zawodowej*. Rzeszów 2000, s. 171.

dziecko spostrzega otaczający je świat inaczej niż w zabawie. Poznaje właściwości różnych przedmiotów i zjawisk oraz związki zachodzące między nimi, uczy się zrozumieć złożoność środowiska w którym żyje.

Pierwsze wiadomości dziecka z zakresu ogólnej wiedzy o pracy i zawodach pochodzą z reguły z kręgu rodzinnego. Rozwijanie szacunku dla pracy własnej i cudzej zaczyna się bardzo wcześnie. Już dwuletnie dziecko może być włączane do udziału w pracy swoich najbliższych. Dziecko, które samodzielnie wykonuje powierzone mu prace, ma kontakt z innymi ludźmi, musi podejmować różne decyzje, staje się aktywne i zaradne, słowem – dojrzewa społecznie, co nie pozostaje bez znaczenia przy wyborze zawodu.

Całą gamę sytuacji sprzyjających wychowaniu do pracy stwarzają różne typy zabaw. W zabawach tematycznych, naśladowczych czy konstrukcyjnych dziecko pełni różne role, wykonuje czynności związane z różnymi zawodami. Dostarczanie dziecku odpowiednich zabawek – narzędzi pracy, uczy je posługiwać się nimi, a zabawek konstrukcyjnych – uczy je koncentracji, wytrwałości, dokładności oraz wyrabia sprawności manualne i nawyki solidnej, uczciwej pracy. Kształtowanie umiejętności dobrej pracy zajmuje ważne miejsce w przygotowaniu dziecka do wyboru zawodu. Czynnikiem sprzyjającym temu działaniu jest organizacja życia w rodzinie.

Przemiany zachodzące w rodzinie wywołują silne zróżnicowania w zakresie stopnia organizacji życia wewnątrzrodzinnego, która rzutuje z jednej strony na życie rodziców, a z drugiej na rozwój dziecka, jego zdolność do wypełniania obowiązków i zadań. „Poczucie ładu i porządku, dążenie do współpracy i współdziałania przy racjonalnym rozplanowaniu pracy – to wszystko są cechy ludzkie, które mogą dojść do głosu jedynie za pośrednictwem organizacji”.⁴ W organizacji życia rodziny ważną rolę odgrywa element stałości wpływów uzewnętrzniający się w dostarczanych dziecku wzorach zachowania i przeżywania, dzięki którym może ono pełnić konstruktywne role społeczne związane z członkostwem w rodzinie. Rodzina, w której ojciec i matka są modelami w procesie wychowania, a jej wewnętrzną organizację cechuje planowy, regularny tryb życia, pełniej kształtuje tak ważne dla podjęcia decyzji zawodowej cechy osobowości dziecka, jak: systematyczność, obowiązkowość, wytrwałość, inicjatywę i pomysłowość.

Rodziców, którzy pomagają swoim dzieciom w wyborze zawodu można przyporządkować do trzech grup⁵. Są to:

a – rodzice dyrektywni, którzy uważają, że sami wiedzą najlepiej, jaki zawód powinno wybrać ich dziecko. Wybierają więc jemu zawód;

b – rodzice-partnerzy, którzy nawiązują dialog. Dziecko jest uznawane przez nich za jednostkę twórczą i samodzielną, która potrafi pokierować własnym losem, ale w pewnych sytuacjach może potrzebować pomocy;

⁴ H. Pielka, *Organizacja życia w rodzinie małodziejnej i jej wpływ na powodzenie w nauce szkolnej dzieci*. „Roczniki Socjologii Rodziny”. Tom IV (1992), s. 110.

⁵ B. Wojtasik, *Warsztat doradcy zawodu. Aspekty pedagogiczno-psychologiczne*. Warszawa 1997, ss. 59-60.

c – rodzice liberalni, którzy pozostawiają dziecku swobodę w wyborze zawodu i szkoły. Nie oceniają jego decyzji, nie pouczają, nie udzielają żadnych rad. W tej grupie wyróżnia się dwie kategorie rodziców: 1 – którzy uważają, że brak im kompetencji, nie znają zawodów, szkół i nie mogą dziecku pomóc i 2 – rodzice wspierający, którzy są przekonani, że ich dzieci poradzą sobie same, oni natomiast pobudzają je tylko do aktywności, są cierpliwymi słuchaczami, zwiększają poczucie bezpieczeństwa i zaufania do własnych sił dziecka. Sposób w jaki rodzice postrzegają swoją rolę w tym procesie i jego znaczenie dla przyszłych losów dziecka wskazuje na traktowanie decyzji zawodowej w sposób statyczny, jako jednorazowego aktu decyzji, zamiast dynamicznego procesu stanowiącego jeden z komponentów ogólnego rozwoju człowieka.

W kontekście dokonujących się współcześnie przemian społeczno-gospodarczych pojawiły się nowe zawody, inne są mniej potrzebne, jeszcze inne zanikają, a w starych, dobrze znanych pojawiają się zupełnie nowe treści. W nowych warunkach życia coraz większej troski ze strony rodziny i szkoły nabiera prawidłowy rozwój zawodowy człowieka.

„Rozwój zawodowy jest procesem przemian jakościowych człowieka (ale także i ilościowych) związanych z internalizacją systemu wartości dotyczących pracy zawodowej człowieka, warunkujących jego udział w procesach pracy zawodowej”⁶. Wiąże się on z rozwojem jego świadomości, wyraża się w postępowaniu, powstaje w wyniku interakcji z przedmiotami środowiska, w którym człowiek żyje.

Cykl życia jednostki analizowany z punktu widzenia rozwoju zawodowego dzieli się na cztery fazy. Są to⁷:

- faza dojrzewania i przejmowania roli zawodowej,
- faza rozwoju związana z wchodzeniem w pole zawodowe,
- faza rozwoju związana z funkcjonowaniem zawodowym,
- faza związana z wycofywaniem się z pracy.

Obiektem naszego zainteresowania są dwie pierwsze fazy. Przejście z dzieciństwa w wiek młodzieńczy związane jest z poszukiwaniem odpowiedzi na pytania: kim być? w jakim kierunku nasilić własną aktywność i jak planować dalszy rozwój?

Wchodzenie w pole zawodowe następuje w okresie dorastania. W tej fazie występuje kryzys w rozwoju wynikający z faktu konfrontacji znaczenia decyzji zawodowej dla dalszego życia jednostki z brakiem dostatecznych informacji oraz doświadczeń osobistych do jej racjonalnego podjęcia. Rodzice więc powinni aktywnie współuczestniczyć w wyborze zawodu przez ich dziecko, przyjąwszy postawę życzliwości, zrozumienia dla sprawy i aktywnego współdziałania, pomóc mu w rozwoju właściwego wyobrażenia o sobie samym poprzez stwarzanie możliwości rozwoju jego zdolności i zainteresowań, aby mogło w pełni uświadomić sobie, co by chciało i co

⁶ W. Furmanek, *Podstawy edukacji...*, s. 272.

⁷ A. Bańka, *Psychopatologia pracy*. Poznań 1996, s. 125.

lubi robić. Wczesne sprecyzowanie zainteresowań decyduje o kierunku aktywności poznawczej przejawiającej się w wybiórczym stosunku do otaczającego świata czy problemów, w dążeniu do ich dokładnego zbadania, mimo iż aktywność ta połączona jest z wysiłkiem. Zainteresowania powstają na gruncie zaciekawienia, dlatego ważne jest, aby dziecko poznało specyfikę wielu zawodów niedostępnych jego doświadczeniu.

W literaturze przedmiotu dość często podkreśla się, że znaczny wpływ na wybór przez dziecko zawodu wywierają rodzice. Wpływ pozytywny przejawia się w udzielaniu rad, które ułatwiają wybór zawodu, na podkreślaniu znaczenia zawodów, które rodzice uważają za pożądane, na życzliwym odnoszeniu się do dokonanego przez dziecko wyboru, a tym samym wzmacnianiu zawodowych zainteresowań i upewnianiu go o trafności podjętej decyzji. Ponadto wpływ ten zaznacza się w stwarzaniu dziecku możliwości rozwoju jego zdolności i konfrontowania ich z wymaganiami zawodowymi. Natomiast negatywny wpływ rodziny na wybór zawodu przejawia się w zniechęcaniu, pouczeniu, żeby unikało pewnych zawodów, na przykład dlatego, że wymagają dużego wysiłku umysłowego lub fizycznego itp. Rodzice nie zawsze są obiektywni, często nierealnie oceniają uzdolnienia swoich dzieci, a nawet doradzają zawody, które przewyższają możliwości intelektualne i zdrowotne dziecka, które ma realizować ich życiowe aspiracje, zaspokoić ich ambicje, wbrew własnym zainteresowaniom.

Wybór zawodu i szkoły koresponduje bezpośrednio z problemem motywów, które skłaniają jednostkę do podjęcia określonej decyzji. Motywy wyboru zawodu i szkoły kształtują się pod wpływem wielu różnorodnych czynników. Do sprostania wymaganiom, które stawia wybrany zawód, nie wystarczają nieraz właściwości psychiczne. Bardzo istotne są rodzinne uwarunkowania wyboru zawodu, do których zaliczamy: wykształcenie rodziców, warunki bytowe, aspiracje dotyczące wykształcenia dzieci, system uznawanych wartości.

Przez rodzinne uwarunkowania rozumieć należy stworzone przez rodzinę warunki życia, jej oddziaływanie wychowawcze wpływające w sposób bezpośredni lub pośredni na wybór zawodu i szkoły przez dzieci. Wykształcenie rodziców jest wskaźnikiem ich poziomu umysłowego i kulturalnego, a także poziomu i stylu życia rodzinnego oraz prestiżu społecznego. Kto posiada wykształcenie, ten jest uważany za bogatszego. Sądzę taki wypływa z faktu, że im kto ma wyższe wykształcenie oraz związane z tym wysokie kwalifikacje, tym łatwiej znajduje zatrudnienie z dobrą płacą. I na odwrót, ludzie bez wykształcenia, bez kwalifikacji, pozostają długo bezrobotni, co w następstwie wywołuje poważne zaburzenia w funkcjonowaniu rodziny.

Wyrównany poziom wykształcenia obojga rodziców jest wskaźnikiem aspiracji w zakresie kształcenia dzieci. Z badań naszych wynika, że ojcowie posiadali głównie wykształcenie zasadnicze zawodowe (46,6%), a następnie podstawowe (28,3%). Procent ojców z wykształceniem średnim wynosił 10,5. Wykształcenie wyższe posiadało 14,6% ojców i 11,4% matek. Natomiast procent matek ze średnim wykształceniem przewyższał (13,8) procent ojców. W grupie matek 49,5% miało wy-

kształcenie podstawowe, a 6,2% nie ukończyło pełnej szkoły podstawowej. Natomiast 19,1% matek ukończyło zasadniczą szkołę zawodową.

Istnieje ścisła zależność między wykształceniem rodziców a zawodami, których zdobycie wymaga nauki w określonym typie szkół. Z reguły dzieci rodziców z wyższym wykształceniem wybierały licea ogólnokształcące i technika bądź licea zawodowe. Dotyczyło to również w znacznym stopniu dzieci rodziców ze średnim wykształceniem. Natomiast dzieci rodziców z wykształceniem zasadniczym zawodowym i podstawowym trafiały głównie do zasadniczych szkół zawodowych i częściowo do techników lub liceów ogólnokształcących. Aspiracje kształceniowe w tej grupie posiadały przede wszystkim dzieci, a nie ich rodzice.

W 15,2% rodzin zaobserwowano zjawisko chęci dziedziczenia przez dzieci zawodu rodziców na wyższym poziomie kwalifikacji. Dotyczyło to głównie zawodów technicznych i rolniczych. Im wyższy był status społeczny rodziny, tym częściej dzieci wybierały zawody o wyższej randze społecznej.

Miesięczne koszty utrzymania gwarantujące dobre i bardzo dobre warunki życia posiadało 28,6% rodzin. Na poziomie minimum socjalnego żyło 19,2% , a 52,2% rodzin żyło poniżej minimum, w tym 12,5% na poziomie złym, a 26,2% na poziomie krytycznym. Były to głównie rodziny dawnych pracowników pegeerów.

Warunki bytowe są podstawą istnienia rodziny, gwarantują większe możliwości wyboru atrakcyjnych szkół, często znacznie oddalonych od miejsca zamieszkania ucznia. Wiąże się to z wydatkami na zakwaterowanie i wyżywienie.

Rodzina powinna dysponować zasobami niezbędnymi dla jej utrzymania, zapewnienia dzieciom odpowiednich warunków dla rozwoju, nauki, wypoczynku i rozrywki.

Czynnikiem warunkującym wybór zawodu okazała się również liczba dzieci w rodzinie. Dzieci z rodzin średniolicznych (3-4 dzieci) i wielodzietnych (5 i więcej) wybierały najczęściej zasadnicze szkoły zawodowe, następnie technika i licea zawodowe. Z rodzin malolicznych wybierały głównie licea ogólnokształcące.

Wybór zawodu i szkoły, a także realizacja dalszych planów życiowych dzieci po szkole podstawowej uwarunkowane są preferowanymi przez rodziców wartościami, aspiracjami, które pozostają w ścisłym związku z wcześniej zasygnalizowanymi czynnikami.

Preferowane przez rodziców wartości dotyczą przekonań rozpowszechnionych w tej grupie, określających godne pożądaną sady i zachowania dzieci. Są to głównie wartości wychowawcze stanowiące składowe ideału wychowawczego. Najwyższą pozycję w indeksie preferowanych przez rodziców wartości miało posłuszeństwo (52,3%), następnie grzeczność (42,5%), wykształcenie (42,2%), pracowitość (26,7%) i szacunek dla innych (16,9%). W związku z wyborem zawodu 51,6% rodziców pragnęło dla swych dzieci niezależności finansowej. Znalazło to odzwierciedlenie w wymienianych przez nich szczególnie cenionych zawodach, do wykonywania których trzeba uzyskać wyższe wykształcenie. Były to zawody: lekarz, nauczyciel, informatyk, prawnik, menedżer.

Zdaniem rodziców, czynnikami warunkującymi prawidłowy wybór zawodu przez ich dzieci są: zdolności (62,1%), zapotrzebowanie na rynku pracy na dany zawód (48,6%), zdrowie (35,6%), cechy charakteru (26,5%), pracowitość (21,2%). Niski procent wskazań na pracowitość dziecka w zdobywaniu zawodu potwierdza nadal niską rangę pracy w osiąganiu sukcesu zawodowego i życiowego.

Dobry zawód w ocenie dzieci to taki „w którym można dużo zarobić” (65,4%). Dzieci pochodzące ze wsi wskazywały na „zawód wójta”, co tłumaczyć można wysokimi uposażeniami urzędników gminnych.

Wobec tego, że pomocy w wyborze zawodu udzielało około 48% rodziców, można uznać rodzinę za jeden z zasadniczych czynników oddziałujących na dziecko w chwili podejmowania ważnej decyzji życiowej. Fakt, iż rodzice odgrywają poważną rolę w procesie przygotowania dzieci do wyboru zawodu, wskazuje na konieczność przygotowania ich do pełnienia tej odpowiedzialnej roli.

Najczęściej występującym źródłem wiedzy rodziców o zawodach jest własne doświadczenie i bezpośrednie kontakty z ludźmi różnych zawodów. To jednak nie pozwala na przegląd odpowiedniej liczby zawodów, ani nie gwarantuje zebrania o nich odpowiednich i rzeczowych informacji.

Przemiany w nauce i technice wymuszają ewolucję zawodów. Transformacja społeczno-gospodarcza dokonująca się w naszym kraju sprzyja wprowadzaniu innowacji technologicznych i organizacyjnych w systemach pracy. Powoduje to zmiany w strukturze zatrudnienia i rodzaju zawodów. To wszystko sprawiło podjęcie prac nad nową klasyfikacją zawodów w Polsce, która została wydana w roku 1995 i obejmuje 2392 zawody⁸. Przy tak dużej liczbie zawodów i specjalności brak łatwo dostępnych publikacji, które dawałyby kompendium wiedzy.

Aby dokonać prawidłowego wyboru zawodu niezbędna jest wiedza o zawodach, systemie kształcenia i nakładach finansowych na ten cel. Rodzina, mimo że jest nadal niezastąpioną grupą oddziaływania wychowawczego na dzieci, na tle technizacji życia, zmieniających się warunków pracy wymaga zwiększonej pomocy ze strony innych instytucji wychowawczych, a szczególnie szkoły, aby w sposób właściwy ukierunkować decyzje zawodowe młodych ludzi.

Prawidłowo wybrany zawód „to zawód wybrany świadomie, zgodnie ze społecznym zapotrzebowaniem i uwzględnieniem wymagań, jakie ten zawód stawia kandydatowi, a jednocześnie zawód zgodny z zainteresowaniami optanta, odpowiadający jego właściwościom, zdolnościom, poziomowi jego wiadomości i umiejętności, pozwalający na rozwijanie i zaspokajanie jego ambicji oraz na ogólne przystosowanie w życiu pozazawodowym”⁹

Wybór zawodu wiąże się z podjęciem decyzji dotyczącej znaczącej części życia człowieka, co oznacza, że powinien to być proces realizowany świadomie i w długim czasie. Kierować tym procesem może dobrze przygotowany do tej działalności na-

⁸ W. Furmanek, *Podstawy edukacji...*, s.465.

⁹ E. Franus, *Podstawy psychologii poradnictwa zawodowego*. Kraków 1982, s. 77.

uczyciel. W przygotowaniu tym zawierają się nie tylko wiedza i umiejętności, ale i pełna świadomość, że jest animatorem inspirującym uczniów do maksymalnego rozwoju własnych sił i możliwości, a nie jedynie osobą przekazującą wiedzę. Realizacja tak rozumianych zadań wymaga szerokich kompetencji zawodowych nauczyciela oraz twórczej, innowacyjnej postawy prowadzącej w takim kierunku, by uczniowie stawali się ludźmi krytycznymi, twórczymi, niezależnymi w myśleniu i działaniu. Nauczyciel musi liczyć się z tym, że podjęcie decyzji zawodowej przez uczniów wymaga odpowiednio dużo czasu, by mogli czytać, zdobywać informacje, zmagać się z problemami, oceniać własne możliwości. Uczeń natomiast musi odczuć, że nauczyciel jest zainteresowany jego problemem, tworzy odpowiedni klimat sprzyjający podjęciu tak ważnej decyzji życiowej. Niezmiernie potrzebna jest więc akceptacja i zaufanie ze strony ucznia oraz empatyczne rozumienie reakcji ucznia ze strony nauczyciela wobec prób podjęcia decyzji.

W bezpośrednich kontaktach z nauczycielem uczeń zapoznaje się ze skumulowanym systemem wiedzy o:

- zawodach i związanych z nimi procesami pracy;
- przemianach w zawodach, ich powstawaniem i zanikaniem;
- możliwościach realizacji swoich aspiracji i dążeń ku spełnieniu siebie, osiągnięciu sukcesu i nadaniu sensu swojemu życiu.

Służyć dziecku właściwą radą i pomocą w wyborze zawodu mogą przede wszystkim ci rodzice i nauczyciele, którzy przyjmują racjonalną postawę wobec niego, wyrażającą się w adekwatnej ocenie. Ubóstwo wiedzy i wyobraźni o zawodach wśród rodziców i części nauczycieli nie sprzyja podjęciu pomyślanej decyzji zawodowej dzieci. W sytuacji, gdy wielu uczniów nie jest pewnych słuszności dokonywanego wyboru zawodu, trudno przypuszczać, by ludzie ci pracowali z zapałem i widzieli w tej formie działalności ludzkiej sens istnienia.

Zmienność potrzeb ekonomicznych w naszym kraju wymaga ukierunkowania uczniów kończących szkołę bardziej na grupy zawodów, niż na wąską specjalność zawodową. Stworzy im to większe szanse na łatwiejsze przystosowanie się do zmiennych potrzeb rynku pracy.

Zbieżność zadań rodziny i szkoły wymaga racjonalizacji stosowanych metod i środków oddziaływań zawodoznawczych. Organizatorem współpracy jest nauczyciel.

Nauczyciel, przygotowując uczniów do pracy w ciągle zmieniających się warunkach, jest zobowiązany modyfikować swą działalność, uczyć zachowań innowacyjnych i samodzielnego rozwiązywania problemów zawodowych. Trudno nie stwierdzić – pisał Tadeusz Kotarbiński – że największe usprawnienia robót dochodzą do skutku nie przez wprawę rąk, lecz przez innowację namyślu¹⁰

¹⁰ T. Kotarbiński, *Hasło dobrej roboty*. Warszawa 1983, s. 196.

FAMILY – PROFESSION CHOISE OF OCCUPATION – SCHOOL**Summary**

Family is a social group having a great influence on the choice of aims, values and creating the life and professional ambitions of their children. In this environment a child's attitude towards work is also adopted. The appropriate professional development gets its meaning in the new circumstances of a man's life. Its course is determined by family factors supported by school conditons. A teacher is an organiser of school and family cooperation.